

S.O.S.

Skrifter om Samtalegrammatik

Årgang 1, nr. 2

**Tunge led i forfelt og ekstraposition
- et fænomen i dansk talesprogsgrammatik**

Karen Brøcker

Skrifter om Samtalegrammatik 1: 2

2014

ISSN 2445-7256

Skrifter om Samtalegrammatik (SoS) er en serie arbejdspapirer om samtalegrammatik som udgives af forskergruppen *DanTIN* ("Danish talk-in-interaction"). *DanTIN* består af studerende og forskere fra og omkring Lingvistik på Aarhus Universitet. *DanTIN* bestyrer hjemmesiden *samtalegrammatik.dk*. Udgivelserne i *Skrifter om Samtalegrammatik* er arbejdspapirer, studenteropgaver, rapporter og andet som beskriver og analyserer samtalegrammatiske fænomener.

Skrifter om Samtalegrammatik er ikke fagfællebedømt, men en redaktionsgruppe under *DanTIN* har vurderet udgivelserne i SoS fortjener at komme til offentlighedens kendskab. I nogle tilfælde er der tale om ældre skrifter, som *DanTIN* har fået lov af forfatterne til at udgive. I andre tilfælde er skrifterne lavet til SoS. *Skrifter om Samtalegrammatik* kan frit deles med angivelse af forfatter, årstal samt tidsskriftets navn og nummer.

DanTIN udgiver også fagfællebedømte artikler. Du kan se mere om vores udgivelser, projekter og resultater på *samtalegrammatik.dk*, og her kan du også se hvordan du kommer i kontakt med os.

Billedet til forsiden er taget af Sancho McCann. Nicholas Mikkelsen har omredigeret det.

Redaktionsgruppen for dette nummer består af:
Nicholas Mikkelsen

Tunge led i forfelt og ekstraposition - et fænomen i dansk talesprogsgrammatik

af KAREN BRØCKER

1 Indledning

Talesproget er struktureret af systematiske, men uskrevne regler. Disse adskiller sig på mange punkter fra skriftsprogets regler. Disse er dog langt mere veldefinerede, og når talesproget bedømmes på baggrund af skriftsprogets normer, bliver det derfor ofte opfattet som ukorrekt, sjusket og forsimplet. Talesprogets grammatik er dog ikke mindre kompleks end skriftsprogets. På trods af, at tale- og skriftsprogets grammatik ikke er ens, behandles dansk grammatik alligevel som ét fænomen med skriftsproget som model (se Steensig (2009) om forskellen på dansk tale- og skriftsprogsgrammatik, og Linell (2005) for en beskrivelse af hvordan opfattelsen af talesproget er baseret på skriftsproget).

Denne undersøgelse beskæftiger sig med et fænomen, hvor talesproget adskiller sig fra skriftsproget. I både tale- og skriftsproget kan sprogbrugere trække elementer, de ønsker at tage udgangspunkt i, frem forrest i sætningen. Det er også muligt at indskyde en kopi af et tungt led mellem selve leddet og resten af sætningen. Dette analyseres i sætningsskema modellen (afsnit 3) således, at kopien står i forfeltet, og det tunge led står i ekstraposition. I skriftsproget er det mest almindeligt, at tunge led forekommer i forfeltet uden kopi. I talesprog forekommer der imidlertid hyppigt en kopi i forfeltet, mens det tunge led står i ekstraposition. "Tunge led" defineres til brug i denne undersøgelse som elementer, der er større end et pronomen, dvs. alt fra proprier og substantiver til led- og helsætninger.

Denne undersøgelses hypotese er, at tunge led i forfeltet kun forekommer i særlige tilfælde i dansk talesprog. Hvis talere ønsker at tage udgangspunkt i noget, der ikke kan indeholdes i et pronomen, vil det tunge led generelt stå i ekstraposition med kopi i forfeltet. Undersøgelsen baserer sig på en syntaktisk distributionsanalyse, der er foretaget på baggrund af et korpus på 269 eksempler på tunge led i forfelt og ekstraposition. På baggrund af den analyse inddrages indsigter fra disciplinen samtaleanalyse til at belyse, hvad der betinger valget af de to konstruktioner.

2 Data

Undersøgelsen er baseret på 269 eksempler fra samtaler, der er hentet fra www.talkbank.org/samtalebank. I denne samling er der 107 eksempler på tunge led i forfeltet og 162 eksempler på tunge led i ekstraposition. Det drejer sig om samtalerne Radio/Alkohol (A), Radio/Natteravn/Berit1 (B), Sam2/Samfundskrise (S), Sam3/Gamledage (G), Sam3/Omfodbold (F), Sam3/Madlavning (M), Telefon/Bilen (Tb), Telefon/Briller (Tbr), Telefon/Middagsaftale (Tm), Telefon/Netto (Tn) og Telefon/Trappen (Tt). Eksemplerne markeres med et af bogstaverne i parentes alt efter hvilken samtale de stammer fra samt et linienummer, der henviser til hvor i den pågældende samtale eksemplet er taget fra.

Eksemplerne er transskriberede fra naturligt forekommende samtaler efter CLAN-konventionerne (www.talkbank.org/CABank/codes). I afsnit 4 er eksemplerne forsimplede, og indeholder f.eks. ikke elementer som vejrtrækning og prosodi. I afsnit 5, hvor nogle eksempler bliver bragt i kontekst, er eksemplerne imidlertid uredigerede.

3 Sætningskemamodellen

Ifølge Christensen og Christensen (2005: 198) er dansk kendetegnet ved en stabil rækkefølge mellem leddene i en sætning. Dette udnyttes i det analytiske redskab "sætningskemaet". Sætningskemaet blev oprindeligt udviklet af Paul Diderichsen (1946) og beskriver de forskellige leds mulige positioner i forhold til hinanden. Skemaet tager udgangspunkt i helhedsspørgsmålet, dvs. et spørgsmål med det finitte verbal på første plads i sætningen, som kan besvares med ja eller nej. For også at passe til deklarative sætninger med det finitte verbal på anden plads i sætningen udvides sætningskemaet med et forfelt (af Diderichsen (1946) kaldet "fundamentfeltet", da sætningens fundament kan placeres her). Her kan forskellige led trækkes frem. I skemaet markeres det felt, som leddet i forfeltet ville have optaget, hvis der havde været tale om et helhedsspørgsmål, med en streg.

Ud over forfeltet er hver position forbeholdt én slags led. Efter forfeltet kommer pladsen til det finitte verbal ("v"), derefter pladsen til subjektspositionen ("n"), derefter en plads til sætningsadverbialer ("a"). Herefter følger en plads til infinitte verbaler ("V"), så en plads til objekter, prædikater og reelle subjekter ("N"), og til sidst en plads til verballedsadverbialer ("A").

For at kunne redegøre for visse sproglige konstruktioner udvides skemaet med bl.a. ekstraposition. Ekstrapositionen tages i brug i sætningskemaet, når der forekommer to led foran det finitte verbum: et tungt led, og et anaforisk pronomen eller småadverbium, der peger tilbage på det foregående led. Det er i følge Christensen og

Christensen (2005) tilfældet ved sætninger, der indledes af infinitiv-syntagmer, imperativiske helsætninger og betingelses-sætninger. Herunder ses eksempler på de omtalte sætningstyper sat ind i sætningsskemaet:

<i>Fænomen</i>	Ekstraposition	Forfelt	v	n	a	V	N	A
Helhedsspørgsmål			Vil	du	ikke	køb e	en rose	til Carin a?
Subjektet i forfeltet		Jeg	vil	-	ikke	køb e	en rose	til Carin a.
Betingelsesledsætning i ekstraposition	Når man skal købe ind,	så	skal	man		huske	indkøbs- sedle n	-

Tabel 1: Sætningsskema med forfelt og ekstraposition (modifieret fra Christensen og Christensen (2005: 199, 218))

Der er altså på dansk to måder at fremhæve "fundamentet" for en sætning på: i forfelt og i ekstraposition med kopi. I næste afsnit analyseres hyppigheden af de to konstruktioner, og forskellen i anvendelse tages op i afsnit 5.

4 Syntaktisk distributionsanalyse

Dette afsnit afdækker distributionen af forskellige typer led, der kan stå i forfelt hhv. ekstraposition. Herunder ses et skema med eksempler på de forskellige typer led, der indgår i dette datakorpus samt en oversigt over, hvor hyppigt de forekommer:

Typer af led	Tungt led i forfelt	Tungt led i ekstraposition	Eksempel
Adverbiel ledsætning	1	50	(A664) <i>hvis der er to personer der drikker fjorten genstande om ugen</i>

Genstands- ledsætning	1	5	(A84) det jeg synes der rigtig problematisk
Helsætning	0	5	(A192) det der proble- met med med alkohol sådan set øh i denne her sammenhæng
Infinitivsyntagme	1	2	(A287) det å ha en stærk støt
Nominalsyntaxme	92	86	(F194) det firma der
Præpositions- syntaxme	9	9	(G658) i femåtyve år
Adverbium	2	5	(S1065) før
<i>I alt:</i>	<i>107</i>	<i>162</i>	

Tabel 2: Distribution af led i forfelt og ekstraposition

Af forskellige adverbielle ledsætninger er der eksempler på betingelsesledsætninger, tidsledsætninger, stedsledsætninger og indrømmelsesledsætninger. De forskellige typer af led forekommer med forskellig hyppighed i forfelt og i ekstraposition; nogen forekommer hyppigst eller kun i ekstraposition, nogen forekommer omtrent lige hyppigt begge steder, mens en type, nominalsyntaxmer, forekommer hyppigst i forfeltet. Herunder ses en oversigt over hvordan de fordeler sig:

Kun i ekstraposition	Hyppigst i ekstraposition	Omtrent lige hyppigt i begge felter	Hyppigst i forfelt
Betingelsesledsætninger Stedsledsætninger Indrømmelsesledsætninger Helsætninger	Tidsledsætninger Adverbier Genstandsledsætninger	Præpositionssyntaxmer Infinitivsyntaxmer	Nominalsyntaxmer

Tabel 3: Distribution af led i forfelt og ekstraposition

Der er dermed ikke nogen typer led, der udelukkende forekommer i selve forfeltet; det er altså med alle typer af led muligt at have en kopi i forfeltet og det tunge led i ekstraposition (og dermed er der eksempler på flere forskellige typer af led, end Christensen og Christensen (2005) beskriver i ekstraposition). Denne observation understøtter hypotesen om, at tunge led i forfeltet kun forekommer under særlige betingelser. I de to følgende afsnit beskrives distributionen af led i de to konstruktioner nærmere.

4.1 Tungt led i forfeltet

Disse typer af led forekommer i dette datakorpus i forfeltet (range-ret efter hyppighed):

- nominalsyntagmer (92)
- præpositionssyntagmer (9)
- adverbier (2)
- infinitivsyntagmer, tidsledsætninger og genstandsledsætninger (1)

Nominalsyntagmer er langt den hyppigst forekommende ledtype i både forfelt og ekstraposition. Adverbielle ledsætninger, genstandsledsætninger og infinitivsyntagmer er til gengæld de typer af led, der optræder færrest af i forfeltet; i dette datakorpus er der et enkelt eksempel af hvert. Der er imidlertid generelt få infinitivsyntagmer og genstandsledsætninger i korpuset. Derimod er der mange adverbielle ledsætninger, størstedelen forekommer bare i ekstraposition. Herunder ses eksempler på nominalsyntagmer og adverbielle ledsætninger, da disse kan belyse forskellen i brugen af de to konstruktioner, både hvor de ligner hinanden mest, og hvor de ligner hinanden mindst.

I det første eksempel står der et nominalsyntagme, her propriet "Arne", i forfeltet. Det er trukket frem fra subjektets plads. På det finitte verbums plads er "står", og på verballedsadverbialets plads står "på sån en lille å-".

<i>Data</i>	Forfelt	v	n	a	V	N	A
G628	Arne	står	-				på sån en lille en å-

Eksempel 1: Nominalsyntagme i forfeltet

Dette er et typisk eksempel på et led i forfeltet, eftersom langt størstedelen af eksemplerne med et tungt led i forfeltet har en nominalsyntagme som tungt led. Eksempel nummer to er derimod et sjældent eksempel:

<i>Data</i>	Forfelt	v	n	a	V	N	A
S562-567	å så da vi kom ned af den der bakke der inden vi når op til hørlev krydset (...) i svinget der (...)	gik	den				i stå -

Eksempel 2: Adverbiel ledsætning i forfeltet

Her står der en tidsledsætning, der er trukket frem fra verballedsadverbialets plads, i forfeltet. På det finitte verbums plads står "gik", i subjektets felt står "den" og på verballedsadverbialets plads står "i stå". Det er markeret med (...), at der er ophold i ytringen, hvor den anden person i samtalen producerer små, anerkendende lyde.

4.2 Tungt led i ekstraposition

Alle de typer led, der forekommer i denne undersøgelse, kan forekomme i ekstraposition. Her er de rangeret efter hyppighed:

- nominalsyntagmer (86)
- adverbielle ledsætninger: betingelsesledsætninger, tidsledsætninger, stedledsætninger og indrømmelsesledsætninger (50)
- præpositionssyntagmer (9)
- genstandsledsætninger, helsætninger, adverbier (5)
- infinitivsyntagmer (2)

Nominalsyntagmer er langt det hyppigst forekommende led i ekstraposition. Adverbielle ledsætninger er det andet hyppigst forekommende led, mens den sjældneste type led i dette datasæt er infinitivsyntagmer med et enkelt eksempel. Herunder ses eksempler på et nominalsyntagme og en adverbiel ledsætning, da det som nævnt er her, distributionen er mest ens hhv. mest forskellig mellem de to konstruktioner.

Først et eksempel på et nominalsyntagme i ekstraposition. Her er det propriet "Carla", der efterfølges af det personlige pronomen "hun" i forfeltet. Disse to gør det ud for sætningens subjekt. På det finitte verbals plads står hjælpeverbet "ku", og på det infinitte verbals plads står "få". Som objekt står "nogen af de der skøre tasker der var med".

<i>Data</i>	Ekstraposition	Forfelt	v	n	a	V	N	A
Tb98-99	Carla	hun	ku	-		få	nogen af de der skøre tasker der var med	

Eksempel 3: Nominalsyntaxme i ekstraposition

Ligesom det gælder for forfeltet, er nominalsyntaxme bestående af et proprium et typisk eksempel på et led i ekstraposition. Hermed virker de to konstruktioner distributionsmæssigt meget ens. Det samme gør sig ikke gældende for adverbelle ledsætninger. Herunder ses et eksempel på en adverbial ledsætning som tungt led i ekstraposition i en sætning. Det tunge led udgøres af en tidsledsætning, "da jeg gik på arkitektskolen", i ekstraposition og kopien "da" i forfeltet. Tidsledsætningen er trukket frem fra en af adverbialpladserne i sætningsskemaet. På det finitte verbums plads er verbet "havde", og på objektets plads er det personlige pronomen "vi". Det objekt, som verbet "havde" gør relevant, producerer taleren ikke men starter i stedet en ny sætning.

<i>Data</i>	Ekstraposition	Forfelt	v	n	a	V	N	A
M193	da jeg gik på arkitektskolen	da	havde	vi	(-)			(-)

Eksempel 4: Adverbial ledsætning i ekstraposition

Denne type led er hyppigt forekommende i ekstraposition, mens der kun forekommer få eksempler på en ledsætning i selve forfeltet. Dette kunne tyde på, at når de led, der forekommer inden den centrale sætningsdel, er syntaktisk komplekse, er der en tendens til at benytte en kopi i forfeltet og skyde den del, der tages udgangspunkt i, frem i ekstraposition. Tabel 3 viste ligeledes, at både adverbelle ledsætninger og genstandsledsætninger forekommer hyppigst i ekstraposition, mens helsætninger udelukkende forekommer der. Der er med andre ord en tendens til, at syntaktisk komplekse led udelukkende eller hyppigst forekommer i ekstraposition, mens kun den mere simple ledtype nominalsyntaxme forekommer hyppigst i forfeltet. Det kræver dog et mere omfattende datakorpus at undersøge den hypotese nærmere.

Denne analyse viser, at det er muligt for alle typer af led at have en kopi i forfeltet og det tunge led i ekstraposition. Dette støtter artiklens hypotese. Det samme gør distributionen af led- og helsæt-

ninger, da disse forekommer hyppigt i ekstraposition, hvorimod der kun forekommer få eksempler i selve forfeltet. Derimod virker de to konstruktioner, nominalsyntaxme i forfelt og nominalsyntaxme i ekstraposition, umiddelbart distributionsmæssigt meget ens. I næste afsnit undersøges det, hvordan valget af konstruktion muligvis kan begrundes. På den baggrund analyseres det, hvorvidt tunge led i forfeltet kun forekommer i visse særlige tilfælde, samt hvilke særlige tilfælde der i så fald er tale om.

5 Nominalsyntaxmer og referentens tilgængelighed

Dette afsnit fokuserer på nominalsyntaxmer, der består af et eller to proprier, og anvender indsigter fra samtaleanalyse til at belyse de faktorer, der betinger valget mellem forfelt eller ekstraposition med kopi.

En mulig forklaring på, hvorfor samtaledeeltagere i nogle situationer vælger at sætte deres reference i forfeltet og andre gange i ekstraposition med en kopi i forfeltet, kan findes i Sacks og Schegloffs (1979) beskrivelse af princippet om minimering af reference. Når folk refererer til personer, er der i følge Schegloff og Sacks (1979) en præference for minimering af referencen. Princippet om minimering handler om, at den korteste, simpleste referenceform er den, samtaledeeltagere behandler som mindst problematisk. Når referenten er en person, kan dette f.eks. være fornavn, mens en mere kompleks, og dermed mere problematisk, reference kunne være en persons fulde navn og evt. stillingsbetegnelse, angivelse af familieforhold e.l.

Et brugbart værktøj i analysen er Schegloffs (1996) definition af "lokalt indledende referencested", "lokalt indledende referenceform", "lokalt følgende referencested" og "lokalt følgende referenceform" (min oversættelse). Lokalt indledende referencesteder er "the first time in a spate of talk that some person is referred to" (Schegloff 1996: 450). Schegloff beskriver, hvordan disse som oftest udfyldes af lokalt indledende referenceformer, der adskiller sig fra lokalt følgende referenceformer ved at være mere omfattende. Lokalt følgende referenceformer forekommer oftest på lokalt følgende referencesteder, der er steder, hvor en referent, der tidligere er nævnt, nævnes igen.

5.1 Tungt led i forfelt

(5)[SamtaleBank:Sam3:gamledage:617-29 (ansigt-til-ansigt)]

- 1 KIR: det synes jeg er et [godt billede]↘
 2 ANN: [ja::m det da et]
 s[ødt billede]
 3 LIS: [det må jeg da] se en dag↘
 4 LIS: †h[u h]u hu hu hå [hå hå hå]↘
 5 ANN: [ja]

- 6 KIR: [når man s]å
[tænker på]
7 ANN: [vi så s::ø::de]
8 LIS: [*ja*]
[·hhh] [°hu hu°]
9 KIR: [*ø:* An]ne å
10 (.) Arne ikke→
11 KIR: Arne står på sån en lille en å-

Tre voksne kvinder, Lis, Anna og Kirsten, taler om billeder fra Annas konfirmation. Billederne er ikke til stede, men Kirsten og Anna beskriver et billede for Lis. Umiddelbart inden den sætning, der er tale om her, siger Kirsten i linie 9-10: "[*ø:* An]ne å (.) Arne ikke→," hvorefter hun fortsætter i linie 11: "Arne står på sån en lille en å-". I dette eksempel er referenten, "Arne", altså tydeligt blevet introduceret *umiddelbart* inden den relevante sætning. Referenten introduceres med andre ord på et lokalt følgende referencested. Den form, der bruges til at referere til referenten, "Arne", er personens fornavn uden yderligere introduktion. Her er altså et eksempel på præferencen for minimering af reference til personer som beskrevet af Sacks og Schegloff (1979). Samtidig er det et eksempel på en simpel referenceform anvendt på et lokalt følgende referencested. En endnu mere minimal form ville være et personligt pronomen. Det er op til en anden undersøgelse at klarlægge, hvornår personlige pronomen bliver brugt i forhold til de her analyserede konstruktioner.

Dette eksempel følger tendensen i det datakorpus, undersøgelsen er baseret på. Der findes i korpuset 17 eksempler på nominalsyn-tagmer bestående af *proprier* i forfeltet (eksempler så som "Sonnys far" er udeladt). Af disse er referenten i 12 af eksemplerne tilgængelig i konteksten. Tilgængelig i konteksten er til brug i denne sammenhæng defineret som fysisk til stede (altså navnet på en samtale-deltager), eksplicit nævnt i forløbet af det igangværende emne (men ikke hvis et gammelt emne tages op igen, f.eks. efter at have været afbrudt af indskud), eller indeholdt under et personligt pronomen, der netop har været nævnt. Denne definition stemmer godt overens med Schegloffs (1996) definition af lokalt følgende referencested. Derimod omhandler 5 eksempler personer, der ikke er tilgængelige i konteksten, dvs. bliver introduceret på et lokalt initialt referencested med en lokalt følgende referenceform. I to af disse bliver navnet nævnt i forbindelse med et andet navn, mens tre eksempler omhandler personer i en fast defineret gruppe (f.eks. en søskendeflok), hvor gruppen eller et andet medlem er nævnt i konteksten. En mulighed, der kan tages op i en fremtidig undersøgelse, er, at det at nævne to navne sammen eller at nævne en klart defineret gruppe kan fungere som en specificering af referenten, der derfor ikke behøves at være

tilgængelig i konteksten for at kunne introduceres vha. en minimal reference.

I det næste eksempel forekommer det tunge led i ekstraposition med en kopi i forfeltet. Hvor "Arne", der stod i forfeltet i det foregående eksempel, lige var blevet introduceret, er referenten i det næste eksempel, "Carla", ikke umiddelbart tilgængelig i konteksten.

5.2 Tungt led i ekstraposition

(6)[SamtaleBank:Telefon:bilen:84-99 (telefon)]

- 1 BO: men jeg ha::r et (.) et læs tøj fra
Pernille af igen→
- 2 (0.4)
- 3 MOR: ne:::j det lyder da [godt::]→
- 4 BO: [ja der] faktisk mange
(.) fine ting i↘
- 5 MOR: ↑ja
- 6 (0.4)
- 7 MOR: så vil jeg da xx[x]
- 8 BO: [.hh]hh der nogen
skj~~ø~~:rter å der nogen
- 9 tee-shirts↘
- 10 (0.3)
- 11 BO: der sådnogen [helt] almindelige H å M
tee-shirts↘
- 12 MOR: [~ja]↗
- 13 (0.7)
- 14 MOR: ↑mmm→
- 15 BO: å så er der der sån lidt tasker≡ jeg tænkte
Carla hun ku
- 16 få nogen af de der skøre tasker der var
med↘

I dette eksempel fortæller Bolette, at hun har modtaget en mængde tøj og beskriver hvilke ting, der er med. I linie 15-16 siger hun: "å så er der der sån lidt tasker≡ jeg tænkte Carla hun ku få nogen af de der skøre tasker der var med↘". Her er referenten, "Carla", ikke som i foregående eksempel umiddelbart tilgængelig i konteksten. Referenten introduceres med andre ord på et lokalt initialt referencested med en form, der er mere kompleks end den, der blev anvendt i eksempel 5. At formatet på de to referenceformer varierer, kunne tyde på, at der skal et udføres et ekstra stykke arbejde for at introducere en ny referent, og at dette arbejde i nogen grad bryder med den præference for minimering, som Sacks og Schegloff (1979) beskriver. Af de to muligheder, der fremgår i eksemplerne i dette afsnit, er proprium uden kopi den mest minimale.

Dette eksempel følger tendensen for nominalsyntaxmer i ekstraposition i det datakorpus undersøgelsen er baseret på. Der findes 28 eksempler på nominalsyntaxmer i ekstraposition bestående af *proprium* i korpuset (igen uden eksempler så som "Sonnys far"). Heraf er tre udeladt, to fordi navnet nævnes kort efter, at klippet er startet, og det derfor ikke er muligt at se, hvorvidt de er tilgængelige i konteksten, mens et er udeladt, fordi navnet ikke kan høres. Af de resterende eksempler er der kun 7 eksempler, hvor referenten introduceres med en lokalt følgende referenceform, mens der er 20 eksempler, hvor referenten ikke umiddelbart er tilgængelige og dermed introduceres med en lokalt indledende referenceform. 4 af de 7 eksempler på referenter, der introduceres med kopi, selvom de er tilgængelige i konteksten, har imidlertid det tilfælles, at deres referent er en ud af to personer, der nævnes, og som taleren danner kontrast mellem. En mulig hypotese, der kan undersøges i fremtidige studier, kunne være, at talere kan bruge *proprium* i ekstraposition og kopi i forfeltet til at fremhæve en kontrast mellem to nævnte referenter.

Forskellen mellem konstruktionen med et *proprium* i forfeltet og et *proprium* i ekstraposition med en kopi i forfeltet kan altså belyses vha. Sacks' og Schegloffs (1979) princip om minimering af reference til personer. Hvor personer, der ikke umiddelbart er tilgængelige i den interaktionelle kontekst, refereres til med pronomen i ekstraposition og kopi i forfeltet, kan personer, der er tilgængelige, introduceres med et pronomen i forfeltet. Derved er det muligt at overholde præferencen for minimal reference i disse tilfælde, hvor referenten allerede er tilgængelig i konteksten. Dermed gør der sig særlige vilkår gældende for konstruktionen med referenten i forfeltet, hvilket understøtter hypotesen om, at tunge led kun forekommer direkte i forfeltet i særlige situationer.

6 Konklusion

Der forekommer forskellige typer af led i både forfelt og ekstraposition. Nogle forekommer kun eller overvejende i ekstraposition, nogle forekommer omtrent lige hyppigt begge steder, mens en enkelt type, nominalsyntaxmer, er hyppigst i forfelt. Det er blevet vist, at syntaktisk komplekse tunge led som ledsætninger og helsætninger typisk forekommer i ekstraposition, mens der er en mere ligelig fordeling af kortere led som nominal- og præpositionssyntaxmer, omend tunge led i alt forekommer hyppigere i ekstraposition end i forfelt.

Distributionsanalysen understøtter dermed undersøgelsens hypotese: at tunge led kun i særlige situationer forekommer i selve forfeltet. For at belyse disse særlige situationer blev samtaledeltagernes valg mellem konstruktionen med et nominalsyntaxme bestående af et *proprium* i forfelt hhv. ekstraposition analyseret. For denne kategori kan valget beskrives vha. Sacks' og Schegloffs (1979) princip om

minimering af reference til personer. Hvis referenten er umiddelbart tilgængelig i den interaktionelle kontekst, er det muligt at overholde præferencen for minimal reference, mens referenten indføres i ekstraposition med kopi i forfeltet, hvis der er tale om en referent, der ikke umiddelbart er tilgængelig i den interaktionelle kontekst.

Konklusionen på denne undersøgelse er altså, at tunge led kun i særlige situationer forekommer i selve forfeltet i dansk talesprog. Den understøttes af tre observationer:

- alle typer af led kan stå i ekstraposition med en kopi i forfeltet, mens dette ikke gør sig gældende for forfeltet
- syntaktisk komplekse led lader til at forekomme overvejende i ekstraposition
- ved syntaktisk simple led som proprium skal særlige betingelser være opfyldt (her at referenten er tilgængelig i konteksten), før konstruktionen med tungt led i forfeltet anvendes.

For at nuancere konklusionen yderligere bør analysen udbredes til et større korpus, hvor der er mulighed for at finde flere eksempler på de forskellige typer af led. Også mht. den tendens, at mere syntaktisk komplekse led primært placeres i ekstraposition, ville et større korpus være med til at kvalificere konklusionerne. Derudover kunne det være interessant at se, hvordan de to konstruktioner med nominalsyntagmer i form af et proprium, der er analyseret i denne artikel, forholder sig til en konstruktion med et personligt pronomen i forfeltet. Dette forekommer at være en endnu mere minimal form, og en undersøgelse af, hvad der betinger valget af denne form, kunne være med til at belyse, hvad der betinger valget af de to former, denne artikel har beskæftiget sig med. Et andet emne, der kunne tages op, er, hvorvidt gruppetilhørsforhold eller navne, der nævnes sammen, kan fungere specificerende, så disse personer dermed ikke behøver en særlig introduktion, selvom de ikke umiddelbart er tilgængelige i konteksten. Et sidste emne, der kan tages op i fremtidige studier, er hvorvidt pronomener ved navne, der nævnes sammen med andre, kan anvendes til at fremhæve en kontrast.

Denne artikel har fokuseret på et enkelt aspekt af dansk talesprogsgrammatik. Talesprogets grammatik er anderledes end skriftsproget. Alligevel er der i beskrivelsen af et sprogs grammatik traditionelt fokus på skriftsprogsgrammatikken, selvom denne ofte adskiller sig en del fra talesprogsgrammatikken. Dette betyder imidlertid ikke, at talesprog er en ukorrekt, sjustet form af skriftsproget, men at talesproget har en egen regelmæssighed, der fortjener at blive udforsket i sin egen ret.

Referencer

- Christensen, R.Z. og Christensen, L. 2005. *Dansk grammatik*. Odense: Syddansk universitetsforlag. 205-213, 217-218.
- Diderichsen, Paul. 1946. *Elementær dansk grammatik*. København: Gyldendalske boghandel, Nordisk forlag.
- Linell, P. 2005 *The Written Language Bias. Its Nature, Origins and Transformations*. New York: Routledge.
- Sacks, H. og Schegloff, E. 1979. Two Preferences in the Organization of Reference to Persons in Conversation and Their Interaction. In G. Psathas (red.): *Everyday Language: Studies in Ethnomethodology*. New York: Irvington Publishers, Inc. 15-21.
- Schegloff, E. A. (1996) Some Practices for Referring to Persons in Talk-in-Interaction: A Partial Sketch of a Systematics, in B. Fox (red.), *Studies in Anaphora* (Amsterdam: John Benjamins, 437-85.
- Steensig, J. 2009. Hvad er talesprog? I Boelt, V. og Jørgensen, M. (red.) *Mundtlighed. Teori og praksis*. Århus: KVaN. 187-205.
- www.talkbank.org/CABank/codes 02.06.10
- www.talkbank.org/samtalebank 02.06.10